

В. Ф. Савченко,

д. е. н., професор, професор кафедри фінансів, обліку та економічної безпеки,

Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7637-2124>

А. Ф. Лось,

к. е. н., докторант, Національний університет "Чернігівська політехніка"

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-6324-1182>

DOI: 10.32702/2306-6814.2024.2.62

ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА В ДЕРЖАВІ: СУТНІСТЬ, ЕТАПИ РОЗВИТКУ, ПРИНЦИПИ ТА ІНСТРУМЕНТИ

V. Savchenko,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Finance,

Accounting and Economic Security, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

A. Los,

PhD in Economics, Doctoral candidate, Chernihiv Polytechnic National University

FISCAL POLICY IN THE STATE: ESSENCE, STAGES OF DEVELOPMENT, PRINCIPLES AND TOOLS

В статті надано визначення терміну "фіскальна політика", охарактеризовано її вплив на економічний розвиток. Показано зв'язок бюджетної та податкової політики, який з одного боку вимагає їх взаємоузгодження з метою збалансування доходної та видаткової частини бюджету, а з іншого — полягає у провадженні державою заходів щодо забезпечення цільової динаміки соціально-економічних процесів. Визначено, яким чином здійснюється фіскальна політика з позицій функціонального та цільового підходів. Дано оцінку інструментів фіскальної політики як комплексу заходів, за допомогою яких держава впливає на економіку: зміну структури доходів і витрат, видів і ставок податків, зборів, відрахувань і обов'язкових внесків, позабюджетних фондів, а також державних виплат, дотацій, субсидій, трансфертів. З'ясовано особливості фіскальної політики в сучасних умовах: міру податкового втручання в ринкові процеси; трансформацію економіки; роль людини соціальної у формуванні податкової культури; перехід до інституту довіри між державою, суспільством, бізнесом та індивідумом. Обґрунтовано, що курс України на вступ до Європейського Союзу вимагає приведення базових напрямків фіскальної політики у відповідність до європейського законодавства. Звернено увагу на те, що принципи оподаткування в нашій державі в реальних умовах перетворюються на правові декларації, носять загальний характер, не реалізуються у практичній діяльності. Акцентовується увага на суттєвих недоліках фіскальної системи України: незбалансованості прав суб'єктів податкових відносин; необ'єктивності розподілу податкового навантаження; складності і громіздкості; нестабільності законодавства, значному електоральному "багажу" (популізмі) рішень щодо джерел наповнення та напрямків витрачання бюджетних коштів та інших. Зроблено наголос на важливих особливостях фіскальної політики в умовах повномасштабної війни, розв'язаної російською, котрі полягають в потребі перегляду структури видатків та пошуку резервів наповнення бюджету. Запропоновані заходи щодо удосконалення принципів та методів фіскальної політики в ситуації економіки знань і вітчизняних реалій та особливостей.

Within the article, the term "fiscal policy" is defined, and its impact on economic development is characterized. The author shows the relationship between budget and tax policies, which, on the one hand, requires their mutual coordination to balance the revenue and expenditure side of the budget, and, on the other hand, consists in the implementation by the state of the measures to ensure the target dynamics of socio-economic processes. The way in which the fiscal policy is implemented in terms of the functional and targeted approaches is determined. Instruments of the fiscal policy as a set of measures by which the state influences the economy are assessed by the author, including: changes in the structure of revenues and expenses, types and rates of taxes, fees, deductions and mandatory contributions, extra-budgetary funds, as well as government payments, grants, subsidies and transfers. Peculiarities of the fiscal policy in modern conditions are determined, namely: transformation of economy; social role of a

person in the tax culture formation; transition to the Institute of trust between the state, society, business, and an individual. It is substantiated that the course of Ukraine to join the European Union requires bringing the basic directions of the fiscal policy in line with the European legislation. It is emphasized by the author that taxation principles in our country in real conditions turn into legal declarations, are of a general nature, and are not implemented into practice. In the article, significant shortcomings of the fiscal system of Ukraine are emphasized, namely: rights imbalance of the subjects of tax relations; biased distribution of the tax burden; complexity and cumbersomeness; instability of legislation, significant electoral "baggage" (populism) of decisions on the sources of filling and spending budget funds, etc. Important features of the fiscal policy in the context of a full-scale war unleashed by Russia are emphasized by the author, which include the need to revise the structure of expenditures and search for reserves to fill the budget. Measures to improve the principles and methods of the fiscal policy in the context of the knowledge economy and domestic realities and characteristics are proposed by the author.

Ключові слова: бюджетний процес, економічне зростання, євроінтеграція, інструменти, податки, Податковий кодекс, принципи, фінансова політика.

Key words: budget process, economic growth, European integration, instruments, taxes, Tax Code, principles, fiscal policy.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Фінансова політика є джерелом фінансування державних установ та цільових програм, надає умови для розвитку країни і її регіонів. Водночас в Україні для впровадження моделі фінансової стимулюючої політики потрібно вирішити два не зовсім тотожні завдання: зростання доходної частини бюджету та зниження податкового тиску на суб'єктів господарської діяльності і населення. Все це визначає необхідність і водночас складність дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної проблеми: фінансова політика, складові її формування, умови функціонування у вітчизняній економіці вивчаються у значній кількості наукових праць такими вченими як К. Базилюк, З. Варналі, В. Гейць, А. Крисоватий, І. Лютий, В. Опарін, Ю. Пасічник, В. Федосов та іншими. Їх доробок, будучи теоретично і практично цінним, водночас, враховуючи важливість проблем, потребує подальшого дослідження.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є дослідження теоретичних положень формування та реалізації фінансової політики в частині визначення її сутності, принципів та інструментів, надання практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності податково-бюджетної політики в сучасних умовах.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Економічний розвиток держави, разом з іншими чинниками, багато в чому залежить від фінансової стабільності щодо основних її складових. Зазначене стоїть як економічних процесів, ділової активності, так і рівня життя всіх верств населення.

При цьому під фінансовою політикою в сучасному розумінні терміну мається на увазі система оподаткування, заходи держави щодо бюджетного процесу, державного боргу і трансфертних витрат.

Доходи держави в основному формуються за рахунок стягнення податків, наповнення ними бюджету, який має силу закону.

Державна бюджетна політика щорічно відображається у статтях доходів і видатків, джерел їх отримання та спрямуваннях використання. Її основні економічні і соціальні цілі: інвестиції, особливо щодо інновацій; розвиток підприємництва як локомотиву ринкової економіки; розвиток регіонів та посилення їх фінансової основи; підвищення доходів населення і якості життя [1, с. 42—54].

Взаємозв'язок бюджетної та податкової політики визначається державою через заходи щодо забезпечення соціально-економічного розвитку і в сукупності являє собою досліджувану нами фінансову політику [2]. При цьому необхідно наголосити ще на деяких важливих складових такої політики: зниження ступеня і тривалості кризових явищ; узгодження з монетарною політикою; здійснення запозичень і управління державним боргом [3, с. 822—825].

Зважаючи на визначальну функцію бюджету у фінансовій політиці України, необхідно враховувати роль у ній податків, які за останні 10 років займають лівову частку від 69,3% до 83,1% доходної частини. Даний фактор є ключовим у твердженнях деяких вітчизняних вчених поряд з терміном "фінансова політика" вживати термін "бюджетно-податкова політика" [4, с. 675; 5, с. 119—120].

Словосполучення "фінансова політика" (англ. — fiscal policy) вперше використано у праці Дж. Кейнса "The General Theory of Employment, interest and Money" для характеристики фактора впливу на розподіл суспільних доходів [6, с. 28]. Разом з тим сучасні вчені західних країн у вивченні суті фінансової політики обмежуються оподаткуванням, видатками бюджету і публічним управлінням.

У пострадянських країнах, включаючи Україну, фінансову політику досліджують сукупно з визначени-

ми цілями: програми соціально-економічного розвитку; урівноваження попиту і пропозиції; зайнятість населення. В загальному трактуванні фінансова політика є невід'ємною складовою фінансової політики.

Підсумовуючи, з позицій функціонального та цільового підходів фінансова політика здійснюється через визначені згідно законодавства державні інституції в частині:

— розробки концепції, цілей та стратегії у сфері бюджетних відносин;

— реалізації завдань і принципів через бюджетний процес [7, с. 79—83].

З допомогою фінансової політики реально досягти значного рівня розвитку, створити умови для ефективної господарської діяльності, забезпечити зростання конкурентоспроможної економіки та її структурну перебудову.

Щорічно при прийнятті бюджетів відбуваються зміни існуючого законодавства щодо ставок оподаткування, порядку накопичення фінансових ресурсів та їх використання для потреб населення, ланок господарського комплексу та окремих підприємств.

Сама по собі фінансова політика є складною системою взаємовідносин між державою, організаціями, установами, підприємствами та фізичними особами в частині фінансових ресурсів для регулювання макроекономічних процесів і стабілізації економіки [8, с. 138]. Через відповідні фінансові інструменти, завдяки яким забезпечується соціально-економічний розвиток, формується інвестиційний клімат.

Інструменти можна розглядати як комплекс заходів, за допомогою яких держава впливає на економіку: зміну структури доходів і витрат, видів і ставок податків, зборів, відрахувань і обов'язкових внесків, державних позабюджетних фондів, а також державних виплат, дотацій, субсидій, трансфертів.

Вагомість і водночас складність здійснення фінансової політики витікають із її впливу на господарське та соціальне життя країни. Вона є головною складовою економічної безпеки, фактором зниження рівня (чи, навпаки, підвищення) тіншових процесів та корупції [9—10].

Крім зазначених факторів фінансової політики, вона, як комплексна категорія, включає в себе адміністративні, процедурні, трансакційні, режимні, інформаційні, інституційні, стимулюючі та деякі інші інструменти, які постійно перебувають у динамічній стадії вдосконалення.

При визначенні складових фінансової політики необхідно враховувати особливості сучасної економіки: міру податкового втручання в ринкові процеси; трансформацію та модернізацію економіки і суспільства; індикатори реалізації податкової політики; особливості поведінкової економіки; роль людини соціальної у формуванні податкової культури; перехід до інституту довіри між державою, суспільством, бізнесом і окремою людиною.

В Україні, починаючи з 1991 року, можна виділити такі відмінні між собою етапи стягнення податків:

1994 рік — регламентування системи;

1996 рік — зміна управлінської вертикалі;

2005 рік — скасування більшості галузевих пільг;

2010 рік — прийняття Податкового кодексу України;

2012 рік — утворення Міністерства доходів і зборів України;

2014 рік — зростання фінансової децентралізації.

Поряд з деякими позитивними кроками і нововведеннями всі ці роки відбувалися занадто часті зміни, нормативи починали діяти без належної підготовки, не рідко "заднім числом". Стимулююча роль податків часто ігнорувалася на догоду сьогодишнім інтересам (для прикладу нагадаємо ситуацію з вільними економічними зонами та територіями пріоритетного розвитку, перші з яких діють більш ніж у 1500 анклавах на всіх континентах, але так і не запрацювали в Україні). Вважаємо, що при проведенні фінансової політики пріоритетами мають стати прогнозованість, стабільність, врахування інтересів платників при дотриманні стимулюючої ролі оподаткування, подолання дефіциту бюджету і зменшення зовнішнього боргу.

Податкова гнучкість, стимулювання пріоритетних галузей, технопарків, інкубаторів, кластерів сприяють залученню зовнішніх і внутрішніх капіталовкладень як бази структурної перебудови.

В основі зниження податкової безпеки підприємств та підприємців лежать велике податкове навантаження та податкові ризики [12, с. 72], а саме: несплата податків і, внаслідок цього, штрафи та пеня; диференційоване оподаткування за видами господарської діяльності залежно від ставок та пільг; санкції внаслідок недотримання податкової дисципліни; карне переслідування податкового характеру.

Вплив податків на населення нерівномірний, залежить від доходу, інших показників добробуту, нерівності і бідності [13, с. 29—32].

Курс України на вступ до Європейського Союзу, реформування всіх ланок її економіки включають приведення базових напрямів макроекономічної політики у відповідність до європейського законодавства. Зазначене стосується і фінансової політики. Досвід високорозвинутих країн засвідчує, що вони використовують потенціал ринкових важелів саморегулювання, водночас забезпечуючи соціально-економічний розвиток через інструменти фінансової політики для усунення періодичних кризових явищ "класичної" ринкової економіки. При цьому ускладнення соціально-економічних систем як економічного, так і політичного та соціального характеру вимагає постійного розширення сфери державного впливу. Заходи держави стосуються фінансових підходів щодо управління бюджетом (податками і витратами) для регулювання ділової активності суб'єктів ринкових відносин, стабілізації сукупного попиту, впливу на інфляцію, рівень зайнятості населення, деякі інші показники на макrorівні. Разом з грошово-кредитною політикою фінансова сприяє оздоровленню економіки, запускаючи механізми державних закупівель і трансфертних платежів, державних і комерційних займів та інші, що впливають на валовий національний продукт [14, с. 739].

Таким чином, у провідних країнах фінансова політика є не тільки джерелом фінансування державних установ з метою забезпечення їх діяльності, але і надає умови для розвитку держави та її регіонів, особливо депре-

сивних у економічному відношенні, в певній мірі нівелює вплив коливання ринку на рівень життя основних верств населення [15, с. 64].

Враховуючи досвід високорозвинених країн ЄС, фінансова політика в Україні на перехідному етапі до членства у співтоваристві повинна включати в себе сукупність організаційних, управлінських, інформаційних заходів, здійснюваних в межах правового поля і спрямованих на формування державного бюджету та наступну реалізацію його статей і положень [16, с. 162—165].

В Законі України "Про засади внутрішньої і зовнішньої політики" від 1 липня 2010 року [17] наголошено, що пріоритетним напрямком нашої держави є забезпечення інтеграції в європейський економічний простір. Про політичну та економічну співпрацю з Європейським Союзом йдеться в "Угоді про асоціацію" між Україною та ЄС, що була підписана в 2014 році.

Принципи фінансової політики України в умовах євроінтеграції повинні бути закладені у нормативно-правових документах і включати в себе фундаментальні вимоги відносно її формування та реалізації. Головні складові принципів: обов'язковість щодо виконання; стабільність; тривалість використання; визначеність пріоритетних напрямків; націленість на реалізацію суспільного життя; універсальний характер [18].

Крім того, у Податковому кодексі України закріплені такі основні принципи: загальність і обов'язковість; рівність; недопущення дискримінації; невідворотність відповідальності за порушення; презумпція невинуватості платника податків у разі нечіткого формулювання вимог у законодавчо-нормативних актах; соціальна справедливість; економічність; нейтральність у питаннях конкурентоздатності; передбачуваність — зміни до податків і зборів не можуть вноситися пізніше шести місяців до початку терміну, коли вони мають працювати з юридичними і фізичними особами; законодавче забезпечення всіх елементів податків [19].

На жаль, у нашій державі в реальних умовах оподаткування принципи носять доволі загальний характер, а законодавчі та нормативні акти, які повинні розвивати їх і уточнювати, в ряді випадків не відповідають їм. Тоді вони перетворюються на прості декларації, які не реалізуються у практичній діяльності [20, с. 240—243].

Формування ефективної фінансової політики і її наступна реалізація сприяють стабілізації рівня ділової активності суб'єктів ринку незалежно від кризових і циклічних явищ в економіці. Вона змінює економічну динаміку в країні, періодичність і глибину криз, тривалість окремих фаз циклів шляхом використання методів державного регулювання, одним з найважливіших серед яких виступає бюджетно-податковий (фінансовий) метод.

Залежно від фази циклу в економіці країни, фінансова політика визначається як стимулююча або стримуюча.

Стимулююча фінансова політика застосовується при спаді економічних процесів. Її інструментами виступають зниження податків, зростання державних закупівель, посилення трансфертів, а принципами — достатності доходів усіх бюджетів, єдиного оптимального податку, ефективності щодо проведення господарської

діяльності, податкоспроможності, рівнонапруженості, стабільності протягом кількох років, єдності оподаткування на всьому економічному просторі.

Стримуюча фінансова політика використовується при різкому економічному зростанні і включає в себе здорожчання кредитів, посилення оподаткування, пільги при інвестуванні та прискорену амортизацію. Інструменти, що працюють при цьому: зростання податків, зменшення державних закупівель, скорочення трансфертів. Принципи, які діють в цей період: нейтральність оподаткування, невідворотність покарання, оперативні зміни в системі, взаємодоповнюваність різних джерел податків.

При цьому, автори вимушені наголосити, що в реальному житті всі ці теоретично виважені постулати не завжди спрацьовують через вплив сучасних міжнародних чинників. Людство вступило в нову епоху розвитку, яка отримала кілька назв — віртуальна, інформаційна, знаннєва економіка тощо. Виникає потреба в нових стабілізаторах ринкової економіки, потрібні інші ґрунтовні дослідження, проведення яких ми не ставили собі за мету в силу обсягів та іншої спрямованості.

Симетричність економічних спадів в Україні із циклами світових економічних криз, їх певна повторюваність — не ознака повної залежності від потрясінь в окремій частині земної кулі. Потрібен сучасний механізм регулювання ринкової економіки через інструменти державного впливу, одними з яких виступають принципи та інструменти фінансової політики [21, с. 399—403].

Механізми регулювання податкових відносин в нашій державі часто змінюються. Проте зміни в основному стосуються внутрішніх порядків оплати конкретних податків і практично не відображаються на загальному державному регулюванні економічних процесів. Між тим, фінансова система України має ряд суттєвих недоліків: незбалансованість прав суб'єктів податкових відносин; необ'єктивний розподіл податкового навантаження; складність і громіздкість; нестабільність законодавства; недостатнє використання регулюючої функції; відсутність системного підходу; незручності при нарахуванні і сплаті податків; неоднозначність визначень окремих податкових норм та законодавчих і нормативних актів.

Фінансове регулювання залежне від макроекономічної політики, а тому будь-які зміни в останній супроводжуються реагуванням податкових важелів та інструментів. Наведемо приклади подібного підходу у високорозвинених країнах.

Оподаткування у США досить помірне, проте і витрати держави на соціальну сферу також незначні. Європейська модель зумовлює вищий рівень оподаткування, що супроводжується соціальними гарантіями зі сторони держави. Найбільші податки у скандинавських країнах, що забезпечує соціальні гарантії їх населенню. Підходи до фінансової політики в Японії і Китаї визначаються їх культурними традиціями та релігійними переконаннями і зумовлюють перекладання державами соціальних гарантій на роботодавців.

В Україні для переходу до стимулюючої фінансової політики потрібно вирішити два, на перший погляд протилежні, завдання: зростання доходної частини бюдже-

ту і зниження податкового навантаження на суб'єктів господарської діяльності. Деякі пропозиції в цьому напрямку: формування системи фінансової підтримки регіонів; тісний взаємозв'язок між плануванням та бюджетним процесом; зменшення кількості та визначення пріоритетності державних цільових програм (на сьогодні їх налічується понад 200); виділення бюджетних інвестицій згідно з попередньо розробленими критеріями; фінансування інноваційної політики, наукової діяльності і освіти як першочергових напрямків розвитку; системне управління державним боргом [22, с. 251—255].

Встановлюючи рівень та порядок стягнення податків, можна заохочувати одних суб'єктів і стримувати інших. Податки визначають рівень чистих доходів і, як наслідок, їх споживання. Таким чином, через встановлення рівноваги між попитом і пропозицією регулюється суспільне виробництво [23].

Проте податки діють тільки на законодавчій основі, а значить, мають певний лаг у часі і не можуть використовуватися для вирішення важливих поточних тактичних завдань, обмежуючись тільки стратегічними цілями. В економіці знань зберігає своє значення і спрямованість на соціальну справедливність — в розвинутих країнах через бюджети всіх рівнів туди розподіляється від 30 % до 50 % національного доходу [24, с. 90—92].

Стимулююча фіскальна політика застосовується в країнах з низьким рівнем розвитку. Тут заохочують імпортозаміщення, проводяться антиінфляційні заходи. У розвинених країнах, навпаки, борються з перевиробництвом, не допускають інвестування в окремо виділені галузі.

Для пом'якшення кризових явищ використовуються індикативні показники, а саме: дефіцит чи профіцит державного бюджету; показники платіжного балансу; валовий внутрішній продукт; рівні зайнятості і безробіття; індекс виробництва базових галузей; податкові надходження до бюджету; державні видатки; державні трансфери; індекс реальної заробітної плати; заборгованість із виплати заробітної плати.

Агресивні дії росії, при об'єктивно необхідному збільшенні видатків на посилення обороноздатності, привели до скорочення асигнувань на освіту, науку, охорону здоров'я, культуру. Ситуація погіршується внаслідок недолугого реформування зазначених галузей та відбивається на стабільності фіскальної політики. Необхідне впорядкування соціального захисту населення, його прив'язка до заробітної плати та прожиткового мінімуму [25, с. 28—33].

Створення універсальних програм довготривалого характеру для подолання, а ще краще попередження, криз, нереальне, оскільки кожна з них має індивідуальні особливості. Проте доцільно розглянути сутність фіскальної політики, особливості її здійснення в даному аспекті в Україні: несвоєчасність прийняття рішення через бюрократичні механізми; запізниле впровадження в реальні економічні процеси; значний проміжок часу між початком кризи та прийняттям на урядовому рівні рішення про її наявність; рішення здебільшого носять політичний характер; намагання влади "задобрити" політично активні верстви населення збільшенням видатків соціальної сфери; обумовленість ряду циклів політичними мотивами, коли фіскальна політика стає інструментом політичної корупції; зростання процентних ставок і скорочення

інвестиційних проектів; збільшення чистого експорту і, як наслідок, знецінення національної валюти.

Зміни, що відбуваються у вітчизняній економіці, не мають системного характеру, програмних заходів щодо подолання кризи, створюють базу для фіскальних ризиків, які посилюються недоліками макроекономічного прогнозування в частині недостовірності інформації, заполітизованості рішень, сліпого копіювання не кращих зразків зарубіжного досвіду [26, с. 232—235].

Потрібне стимулювання економічного зростання на інноваційно-інвестиційній основі. Стратегічні кроки мають полягати в переміщенні податкового навантаження з виробництва на споживання природних ресурсів [27, с. 1001—1005; 28, с. 48—51].

Найкращим періодом для формування стратегії економічного розвитку є час економічного підйому. Проте, враховуючи агресивні дії росії, соціально-економічне становище нашої країни, нестабільну фінансову та бюджетну ситуацію, зробити незворотні позитивні кроки дуже складно. Фіскальний простір формується під впливом таких основоположних факторів: необхідний запас гнучкості; попередження накопичення боргу; створення стабілізаційного фонду; політичних ризиків; соціально-економічних умов; наявності зовнішніх і внутрішніх конфліктів, рівня корупції, оперативності при виконанні бюрократичних процедур.

В країнах, що розвиваються, більш ефективні фіскальні заходи, тобто дискреційна фіскальна політика. Проте сподіватися на швидке економічне зростання в Україні було б занадто оптимістичним. Тільки чесність, порядність, досвід і кваліфікація державних службовців вищого рівня зможуть забезпечити досягнення вищезазначених цілей фіскальної політики та розпочати економічне піднесення, структурну перебудову на інноваційній основі і належний та стабільний добробут населення, включаючи надання роботи працездатним молодим людям, які вимушені перебувати за кордоном [29, с. 33—38].

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Взаємозв'язок бюджетної та податкової політики обумовлюється державою через заходи щодо забезпечення соціально-економічного розвитку і в сукупності являє собою фіскальну політику, яка є одним із факторів ефективної господарської діяльності, сприяє зростанню конкурентоспроможності економіки та її структурній перебудові в інноваційному спрямуванні.

При визначенні складових фіскальної політики необхідно враховувати особливості сучасної економіки: ступінь податкового втручання в ринкові процеси; трансформацію та модернізацію економіки і суспільства; індикатори при реалізації податкової політики; роль людини соціальної у формуванні податкової культури; перехід до державно-приватного партнерства.

Податкова гнучкість, стимулювання пріоритетних галузей, кластерів, технопарків, інкубаторів сприяють залученню зовнішніх і внутрішніх капіталовкладень як бази структурної перебудови.

Враховуючи досвід високорозвинених країн ЄС, фіскальна політика в Україні на перехідному етапі до членства у співтоваристві має включати в себе уп-

равлінські, організаційні та інформаційні заходи в межах правового поля, спрямовані на формування державного бюджету та наступну реалізацію його статей і положень. Необхідний сучасний механізм регулювання ринкової економіки через інструменти державного впливу, одними з яких виступають принципи та інструменти фіскальної політики.

В силу агресивних дій росії, а також наших внутрішніх негараздів, зробити незворотні позитивні кроки дуже складно. Сподіватися на швидке економічне зростання було б занадто оптимістично. Проте досвід, кваліфікація, чесність і порядність державних службовців на вищому рівні зможуть забезпечити досягнення цілей фіскальної політики, економічне піднесення і добробут населення.

Література:

1. Грицюк Т. В. Налогово-бюджетная политика как инструмент макроэкономического регулирования. Финансы и кредит. Москва, 2004. № 13. С. 42—54.
2. Масліченко С. О. Фіскальний механізм у системі державного регулювання: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.01.01. Київ, 2002. 19 с.
3. Дем'янчук І. А. Теоретичні основи фіскальної політики в умовах економічного спаду. Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаїв, 2015. Вип. 4. С. 822—825. URL: <http://global-national.in.ua/archive/4-2015/174.pdf>
4. Пасічник Ю. В. Бюджетно-податковий механізм формування ресурсів держави. Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаїв, 2016. Вип. 9. С. 675—678. URL: <http://global-national.in.ua/archive/9-2016/138.pdf>
5. Федосов В., Опарін В., Львовичкін С. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями: монографія. Київ: КНЕУ, 2002. 387 с.
6. Петричко М. М., Басара М. М. Бюджетна політика України: теоретичний та практичний аспекти. Економіка та суспільство. Одеса, 2016. № 2. С. 578—582. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/2_ukr/103.pdf
7. Мискін Ю. І., Мартиненко В. В., Мискіна О. О. Сутність фіскальної політики. Проблеми системного підходу в економіці. Київ, 2022. Вип. 2 (88). С. 79—84.
8. Турянський Ю. І. Використання інструментів фіскальної політики. Науковий вісник НЛТУ України. Львів, 2017. Т. 27, № 7. С. 138—142.
9. Tkachuk I., Zhavoronok A., Kobelia M. Impact of the activities of government-sponsored enterprises on the financial policy of the state: case of Ukraine. European Journal of Accounting, Finance & Business. Suceava, 2021. Vol. XVI. Iss. XXVI. URL: http://www.accounting-management.ro/getpdf.php?paperid=26_12
10. Якушко І. В. Фіскальна політика: сутність та особливості впливу на розвиток національної економіки. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління. Чернівці, 2022. № 6. URL: <https://reicst.com.ua/rmt/article/view/2022-6-03-04/2022-6-03-04>
11. Благул І. Г., Третяк Г. С. Передумови виникнення і тенденції становлення податкового механізму ринкової економіки. Ефективність державного управління. Львів, 2014. № 41. С. 292—302.
12. Гуцалюк О. І., Левковець Н. П. Вплив податків на фінансову безпеку підприємств. Управління проектами, системний аналіз і логістика. Серія "Економічні науки". Київ, 2015. № 15, Ч. 2. С. 70—76.
13. Чинчик А. А. Теоретичне підґрунтя дослідження податкової політики. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. Запоріжжя, 2020. № 5 (116). С. 29—32.
14. Меркулова Т. В. Фіскальна політика. Енциклопедичний словник з державного управління / за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського, Ю. П. Сурміна. Київ, 2010. С. 739—740.
15. Крисоватий А. І., Мельник В. М., Кошук Т. В. Податкові трансформації в ЄС та податкова політика України в контексті євроінтеграції: монографія / за ред. А. І. Крисоватого. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 236 с.
16. Соф'їн М. До проблеми визначення поняття фіскальної політики в Україні в умовах євроінтеграції. Підприємництво, господарство і право. Київ, 2019. № 7. С. 126—166.
17. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 01.07.2010 р. №2411-VI Дата оновлення: 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>
18. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпін: ВТФ "Перун", 2005. 1728 с.
19. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. №2755-VI. Дата оновлення: 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
20. Соф'їн М. До питання принципів фіскальної політики в Україні в умовах євроінтеграції. Підприємництво, господарство і право. Київ, 2019. № 6. С. 240—243.
21. Шевченко В. М. Принципи фіскальної політики держави на різних фазах економічного циклу. Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. Дніпропетровськ, 2012. Т. 2. № 1 (5). С. 399—402.
22. Клепанчук О. Ю. Фіскальна політика як інструмент регулювання економіки. Науковий вісник НЛТУ України. Львів, 2014. Вип. 24.5. С. 250—255.
23. Жовтанецький О. М., Чуба Н. В. Термінологічні та методологічні проблеми у дослідженні фіскальних інструментів макроекономічного регулювання. Формування ринкової економіки в Україні. Львів, 2001. Вип. 8. С. 176—181.
24. Гончаренко Н. І., Доля Р. М., Сурін Д. В. Фіскальний інструментарій як ключовий елемент системи регулювання економічного розвитку держави на макрорівні. Вісник ХНУ ім. В. Каразіна. Серія "Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм". Харків, 2016. Вип. 5. С. 90—93.
25. Петленко Ю., Милованова Є. Теоретичні та методологічні аспекти фіскальної політики держави. Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Економіка. Київ, 2017. № 1 (190). С. 28—33.
26. Морщ Я. І. Плюралізм поглядів щодо фіскальної політики в українській науковій думці. Науковий вісник Херсонського державного університету. Херсон, 2015. Вип. 10, Част. 3. С. 232—235.
27. Козакевич О. Особливості фіскальної політики у системі важелів стимулювання національної економіки України. Path of Science. Section "Economics". Харків, 2018. № 7, Vol. 4. Р. 1001—1004.
28. Тимошенко А. О. Еволюція фіскальної політики України. Економіка та держава. Київ, 2017. № 9. С. 48—51.

29. Маршалок Т. Я. Фіскальна політика держави з досягнення економічної рівноваги та подолання економічних дисбалансів. Бізнесінформ. Харків, 2019. № 7. С. 32—38.

References:

1. Hrytsiuk, T.V. (2004), "Tax and budget policy as an instrument of macroeconomic regulation", *Fynansy y kredyt*, vol. 13, pp. 42—54.
2. Maslichenko, S.O. (2002), "Fiscal mechanism in the system of state regulation", Abstract of Ph.D. dissertation, Economy, Kyiv, Ukraine.
3. Dem'ianchuk, I.A. (2015), "Theoretical basis of fiscal policy in conditions of economic downturn", *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky*, vol. 4, pp. 822—825, available at: <http://global-national.in.ua/archive/4-2015/174.pdf> (Accessed 25 Dec 2023).
4. Pasichnyk, Yu.V. (2016), "Fiscal mechanisms of formation of state resources", *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky*, vol. 9, pp. 675—678, available at: <http://global-national.in.ua/archive/9-2016/138.pdf> (Accessed 25 Dec 2023).
5. Fedosov, V. Oparin, V. and L'ovochkin, S. (2002), *Finansova restrukturyzatsiia v Ukraini: problemy i napriamy* [Financial restructuring in Ukraine: problems and directions], KNEU, Kyiv, Ukraine.
6. Petrychko, M.M. and Basara, M.M. (2016), "Budgetary politika of Ukraine: theoretical and practical aspects", *Ekonomika ta suspil'stvo*, vol. 2, pp. 578—582, available at: https://economyandsociety.in.ua/journals/2_ukr/103.pdf (Accessed 25 Dec 2023).
7. Myskin, Yu.I. Martynenko, V.V. and Myskina, O.O. (2022), "The essence of fiscal policy", *Problemy system-noho pidkhotu v ekonomitsi*, vol. 2 (88), pp. 79—84.
8. Turians'kyj, Yu.I. (2017), "The use of fiscal policy tools", *Naukovy visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 27, no. 7, pp. 138—142.
9. Tkachuk, I. Zhavoronok, A. and Kobelia M. (2021), "Impact of the activities of governed-sponsored enterprises on the financial policy of the state: case of Ukraine", *European Journal of Accounting, Finance & Business*, Vol. XVI, Iss. XXVI, available at: http://www.accounting-management.ro/getpdf.php?paperid=26_12 (Accessed 25 Dec 2023).
10. Yakushko, I.V. (2022), "Fiscal Policy: Essence and Features of Influence on Development of the National Economy", *Problemy suchasnykh transformatsij. Serii: ekonomika ta upravlinnia*, vol. 6, available at: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2022-6-03-04/2022-6-03-04> (Accessed 25 Dec 2023).
11. Blahun, I.H. and Tretiak, H.S. (2014), "Prerequisites for emergence and tendencies of formation of the tax mechanism of market economy", *Efektivnist' derzhavnoho upravlinnia*, vol. 41, pp. 292—302.
12. Hutsaliuk, O.I. and Levkovets', N.P. (2015), "The impact of taxes on the financial security of enterprises", *Upravlinnia proiektamy, systemnyj analiz i lohistyka. Serii: "Ekonomichni nauky"*, vol. 15, no. 2, pp. 70—76.
13. Chynchyk, A.A. (2020), "Theoretical basis of tax policy research", *Derzhava ta rehiony. Serii: Ekonomika ta pidpriemnytstvo*, vol. 5 (116), pp. 29—32.
14. Merkulova, T.V. (2010), "Fiscal policy", *Entsyklopedychnyj slovnyk z derzhavnoho upravlinnia* [Encyclopedic dictionary of public administration], Kyiv, Ukraine, pp. 739—740.
15. Krysovatyj, A.I. Mel'nyk, V.M. and Koschuk, T.V. (2014), *Podatkovi transformatsii v YeS ta podatkova polityka Ukrainy v konteksti ievrointehratsii* [Tax transformations in the EU and tax policy of Ukraine in the context of European integration], TNEU, Ternopil', Ukraine.
16. Sof'in, M. (2019), "To the problem of defining the concept of fiscal policy in Ukraine in the conditions of European integration", *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, vol. 7, pp. 126—166.
17. Verkhovna Rada of Ukraine (2010), *The Law of Ukraine "On the Principles of Domestic and Foreign Policy"*, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17> (Accessed 25 Dec 2023).
18. Busel, V.T. (2005), *Velykyj tlumachnyj slovnyk suchasnoi ukrains'koi movy* [Great Dictionary of Contemporary Ukrainian Language], Perun, Irpin', Ukraine.
19. Verkhovna Rada of Ukraine (2010), "Tax Code of Ukraine", available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (Accessed 25 Dec 2022).
20. Sof'in, M. (2019), "To the question of the principles of fiscal policy in Ukraine in the conditions of European integration", *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, vol. 6, pp. 240—243.
21. Shevchenko, V.M (2012), "Principles of fiscal policy of the state at different phases of the economic cycle", *Biuletyn' Mizhnarodnoho Nobelivs'koho ekonomichnoho forumu*, vol. 2, no. 1 (5), pp. 399—402.
22. Klepanchuk, O.Yu. (2014), "The Role of Fiscal Policy as the Instrument for Adjustment of Economy", *Naukovy visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 24.5, pp. 250—255.
23. Zhovtanets'kyj, O.M. and Chuba, N.V. (2001), "Terminological and methodological problems in the study of fiscal instruments of macroeconomic regulation", *Formuvannia rynkovoї ekonomiky v Ukraini*, vol. 8, pp. 176—181.
24. Honcharenko, N.I. Dolia, R.M. and Surin, D.V. (2016), "Fiscal tools as a key element of the system of regulation of economic development of the state at the macro level", *Visnyk KhNU im. V. Karazina. Serii: "Mizhnarodni vidnosyny. Ekonomika. Krainoznavstvo. Turyzm"*, vol. 5, pp. 90—93.
25. Petlenko, Yu. and Mylovanova, Ye. (2017), "Theoretical and methodological aspects of government fiscal policy", *Visnyk KNU im. T. Shevchenka. Ekonomika*, vol. 1 (190), pp. 28—33.
26. Morsch, Ya.I. (2015), "Pluralism of views on fiscal policy in Ukrainian scientific opinion", *Naukovy visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu*, vol. 10, no. 3, pp. 232—235.
27. Kozakevych, O. (2018), "Features of Fiscal Policy in the System of Levers of Stimulation of the National Economy of Ukraine", *Path of Science. Section "Economics"*, vol. 7, no. 4, pp. 1001—1004.
28. Tymoshenko, A.O. (2017), "Evolution of Ukraine's fiscal policy", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 9, pp. 48—51.
29. Marshalok, T.Ya. (2019), "The State's Fiscal Policy to Achieve Economic Equilibrium and to Overcome Economic Imbalance", *Biznesinform*, vol. 7, pp. 32—38.

Стаття надійшла до редакції 07.01.2024 р.